

Kandidatnummer:

140737 7001

(Hvis besvarelsen skal leveres på navn, skrives navn i stedet for kand.nr.)

FORSIDE

ved besvarelse av hjemmeeksamen, semesteroppgave, rapport, essay osv.

Emnekode:	EX - 102
Emnenavn:	Examen Facultatum Humanoriavariant
Emneansvarlig (normalt faglærer):	Bjarne Markussen
Eventuell veileder:	
Innleveringsfrist/ tidspunkt:	03. 12. 2007
Antall sider inkl. forside	10
Merknader:	

Jeg/vi bekrefter at jeg/vi ikke siterer eller på annen måte bruker andres arbeider uten at dette er oppgitt, og at alle referanser er oppgitt i litteraturlisten.

Ja

Nei

Kopiering av andres tekster eller annen bruk av andres arbeider uten kildehenvisning, kan bli betraktet som fusk.

Gjelder kun gruppeeksamen:

Vi bekrefter at alle i gruppa har bidratt til besvarelsen.

Ja

Nei

Kan besvarelsen brukes til undervisningsformål?

Ja

Nei

Kan man forstå mennesker fra andre kulturer?

Stud nr. 140737

Innholdsfortegnelse:

- s. 1 Innholdsfortegnelse
- s. 2 Innledning
- s. 3 Gadamers Hermeneutikk
- s. 4 Fordommer som en forutsetning for forståelse.
- s. 5 Innsikt i vår egen horisont som forutsetning for å forstå andre kulturer.
- s. 7 Tradisjonens autoritet som forutsetning for vår egen forståelseshorisont.
- s.8 Konklusjon

Innledning

Andre kulturer skiller seg fra den kulturen vi selv er en del av som noe som er fremmed og annerledes. I en gitt kultur gjelder visse normer og regler for hvordan mennesker samhandler og hvordan man verdsetter og fordømmer visse handlinger.

Forståelsesbegrepet er såpass omfattende at det etter min forståelse vil være vanskelig å konkludere med et ja eller nei på spørsmålet om vi kan forstå mennesker fra andre kulturer. Med utgangspunkt i Gadammers hermeneutikk som er ontologisk begrunnet vil det fra et eksistensielt perspektiv kunne hevdes at mennesket i seg selv er et forstående vesen og at forståelse i seg selv er forstående slik Heidegger postulerte som del av forutsetningen for det å være i væren. Min konklusjon vil støtte Gadammers syn at man ikke helt ut kan forstå mennesker fra andre kulturer. Fordi våre egne forutsetninger ligger til grunn for å forstå et annet menneske vil man måtte søke etter fellestrekk i de ulike kulturer for å forstå et annet menneske.

Teknologisk fremvekst og økt globalisering har bidratt til at mennesker med ulik kulturell bakgrunn lever tett sammen i samfunnet. Vi reiser til fremmede land samtidig som andelen innvandrere har økt til de vestlige land de siste årene. Hvordan ulike kulturer møter hverandre i årene framover vil derfor være avgjørende for hvordan vi oppfatter og forstår hverandre.

I denne fremstilling velger jeg derfor å knytte kulturbegrepet til de forskjeller som omhandler leveste og tradisjoner for mennesker fra vestlige land og ikke vestlige land.

Jeg har valgt å innlede med en kort beskrivelse av Gadammers hermeneutikk og går derfra videre til å drøfte denne opp mot forståelsesbegrepet .

Forståelsesbegrepet vil bli drøftet med utgangspunkt i Gadammers hermeneutikk med vekt på fordommer, horisonter og tradisjonens autoritet. Jeg vil videre trekke inn i drøftelsen Åsne Seierstads ” Bokhandleren i Kabul ” for å belyse hvordan mennesker fra en fremmed kultur formidles.

Gadamers hermeneutikk

Hans – Georg Gadamer hermeneutikk tar først og fremst utgangspunkt i historiske skrifter (Kjørup, 2000). Hermeneutikk (fortolkning) på 1800-tallet i Tyskland var blitt knyttet til fremveksten av de historiske humanvitenskapene. Det å forstå var blitt et spørsmål om historisk forståelse, altså å forstå noe over en tidsavstand, å forstå en annen og tidligere periode. ”Forståelse” blir bindeleddet mellom hermeneutikk og historisme. I debatten om humanioras egenart betraktet Wilhelm Dilthey hermeneutikk først og fremst som en metode for åndsvitenskapene som en forskjell fra naturvitenskapens kausal – analytiske metode (ibid). Gadamer argumenterte for en filosofisk teori om forståelse og utviklet etter hvert den filosofiske hermeneutikk som er å forstå den historiske og sosiale verden samt den kultur og tradisjon som preger mennesket. Dermed blir hermeneutikk ikke en metode for Gadamer men en generell filosofisk teori om forståelse. For Gadamer betyr forståelse, i følge Kjørup, ”innsikt i sannheten av en oppfattelse” (ibid, s 93) Forståelse av eldre tider må ta utgangspunkt i den forståelse vår egen tid gir. En fordom er i følge Gadamer en forutgående forståelse som er en positiv forutsetning for forståelse og ikke et hinder (ibid).

Gadamer er opptatt av at våre fordommer ligger til grunn på en positiv måte når man skal tolke skriften. Ved å ta utgangspunkt i forhåndsoppfatninger av hvordan ting henger sammen kan vi møte teksten og oppdage at deler av den gjør noe med oss. Vi tolker teksten og oppnår ny erkjennelse som tilnærming for tekstens horisont. Da oppstår forståelse i form av horisontsammensmelting (ibid). Det er den hermeneutiske sirkel slik Gadamer ser det. I tråd med det ontologiske perspektiv blir det å forstå ikke en form for aktivitet for Gadamer, men noe som skjer med oss og noe vi ikke bevisst kan kontrollere (Krogh, 2000). Når det å forstå blir til noe ved menneskets måte å være på forvandles også den hermeneutiske sirkel sin natur. Leseren blir selv en del av sirkelen ved at leseren trer inn i sirkelen og veksler mellom leserens forståelse av teksten og av sin egen historiske situasjon (ibid).

I følge Gadamer kan vi aldri ha full oversikt over våre fordommer (ibid). Vi kan kun ha oversikt over enkelte elementer og stille dem opp til kritisk vurdering. Gadamer mener at vår forståelse aldri er uten forutsetninger . Vi starter aldri på bar bakke men er

alltid innenfor det han kaller en horisont. Men denne horisonten som er vår forståelseshorisont kan endre seg når nye momenter dukker opp.

Fordommer som en forutsetning for forståelse.

”Fordommene uttrykker vår forankring i familie, samfunn og stat, vår kulturelle ballast - og den må vi naturligvis medtenke når vi skal forstå noe nytt” (Kjørup, 2000 s 277). Men har vi ikke lært at fordommer er noe enhver må kvitte seg med? Er det ikke nettopp det å være åpen for andre mennesker og respektere andre som dem er som er vår tids forståelse? Å hetse eller mobbe andre for deres religion, legning og rase er i skolen og samfunnet for øvrig blitt jobbet med i mange år nettopp for å skape en holdning for toleranse, akseptering og inkludering. Descartes’ mente at man måtte kvitte seg med alle fordommer når man skulle forstå en ny tekst (Krogh, 2000). Dette synspunkt har nok rot i tidens vitenskapelige metodetenkning. I følge Gadamer gikk Decarte i helt feil retning og hevdet motsatt syn at uten fordommer vil ikke forståelse være mulig (ibid). For Gadamer er det å forstå noe som skjer med oss når man tolker en skrift eller det fremmede man skal forstå. Forståelsen ligger allerede og virker i oss. Vi har en forståelse fra før – noe som kanskje kan illustreres ved at vi i et møte med en fremmed allerede har dannet oss et forbilde av vedkommende basert på forventninger og erfaringer i de overleveringer som vi har erfart tidligere om hvordan vi kategoriserer dette mennesket. Gadamer kaller dette en førforståelse. Det betyr at vi allerede i starten bruker våre erfaringer til å danne oss et bilde av det vi skal forstå.

Gadamer skiller mellom legitime og ikke legitime fordommer (ibid). Gjennom å slippe til nye momenter og kvitte oss med fordommer som ikke hjelper forståelsen vil man i møte med det som skal forstås korrigere og overprøve forståelsen. På denne måten vil man kunne forstå fortiden samtidig som man beholder vår tids fordommer (ibid). Fordommer blir på denne måten ikke noe som skal undertrykkes, men det blir viktig for den som søker innsikt i det å forstå - å forholde seg til dem.

Sissel Læg Reid (2006) formulerer seg i tråd med Gadamers hermeneutikk. Spørsmålet om vi kan forstå mennesker fra andre kulturer forutsetter at vi erkjenner at der er en forskjell mellom vi og ”de andre”. Dialogen og hvordan vi er åpen for ”de andres” synspunkt vil være avgjørende for hermeneutikkens aktualitet i et flerkulturelt samfunn i en globalisert

verden (Lægheid, 2006). Det gjelder derfor i følge Lægheid at vi er bevisst våre fordommer som hun påpeker også er de som det er vanskeligst å gjennomskue:

” Den som tror seg å være fordomsfri og objektiv i sin oppfatning og framstilling av en sak og derfor ikke reflekterer tilstrekkelig over sin egen forutforståelse, vil stå i særlig fare for å bli fanget av denne (ibid s.23).”

For å utdype viser hun til hvordan journalistikken i dag stiller krav til at reporteren skal være kritisk og objektiv ikke bare overfor sine kilder men også til seg selv som observatør, fortolker og formidler (ibid.)

Innsikt i vår egen horisont som forutsetning for å forstå andre kulturer.

Mange forfattere har skildret mennesker i fremmede kulturer. Et eksempel er Åsne Seierstads dokumenterende bok ”Bokhandleren i Kabul ” hvor hun i forordet har tatt slike hensyn til krav om objektivitet slik det er henvist til over:

”Når jeg skriver hva personene tenker eller føler, er det basert på det de har fortalt meg at de tenkte eller følte i den situasjonen som blir skildret” (Seierstad, 2002).

Hvorvidt forfatteren klarer å formidle historien dokumentarisk uten å trekke inn sine fordommer kan diskuteres her. Hun skriver videre i forordet at hun ”sjelden har vært så sint på noen” da hun var gjest hos bokhandleren og hans familie.

” Det som provoserte meg, var alltid det samme: Måten mennene behandlet kvinnene. Mennenes overlegenhet var så innprentet i dem at det sjelden ble stilt spørsmål ved den.” Har forfatteren allerede her blitt fanget av sin forforståelse? Det vil her være viktig at man har i tankene hvilke historiske og kulturelle røtter forfatteren bærer i seg og hvilken tidsepoke boken ble skrevet i. Hadde boken blitt skrevet for hundre år siden ville kanskje ikke mennenes oppførsel overfor kvinnene virket så provoserende. Nettopp fordi den vestlige kultur har beveget seg vekk fra den patriarkalske kultur som tross alt også er del av vår norske kulturs historie ser det ut for meg som at det blir Seierstads prosjekt å opplyse kvinnene om hvordan deres situasjon bør forstås. Som kjent for de fleste gjennom media reiste bokhandleren til Norge for å revaske seg og sin familie. De følte seg krenket og misforstått. Man kan spørre seg hvilke forståelse de hadde til den norske forfatterens intensjoner med boken og i denne sammenheng den rådende kulturen i Norge hvor boken skulle utgis.

Gadamer påstår at det vil være umulig å fullt ut forstå sine egne forutsetninger og forståelse fordi de er et produkt av en virkningshistorie (Krogh, 2000). Virkningshistorien

tar i utgangspunkt i den historiske kontekst man lever i og består av en tradisjonssammenheng fra tidligere tider (ibid). Vil ikke dermed enhver forståelse bli en individuell forståelse - og hvordan vil den da ha gyldighet for andre enn den som eier opplevelsen? Vi som er vokst opp og er preget av samme kulturelle og historiske strømninger og mentaliteter som Seierstad vil nok på mange måter møte hennes forståelsesbilde av kulturen i Kabul. Seierstads dokumenterende stil er nok bevisst gjort i den hensikt å fremstille sitt møte med denne kulturtradisjon slik hun opplever den. Men hvilke innsikt i egen horisont er det som styrer valg av ord og begreper i følgende utsagn?:

”Burkhaen pruter med veivende hender og nesen stikkende fram fra foldene som et nebb” (s.95).

” Burchakvinner er som hester med skylapper, de kan bare se en vei (s.96),”

” Hele hodet må snus. Enda et av burchaoppfinnernes små triks: En mann skal kunne vite hvem eller hva hans kone følger med øynene (s.96)”.

Sitatene er hentet fra en handledag på markedet i Kabul.

Betegnelse som her er brukt fremstiller slik jeg opplever det kvinnene som fremmedgjorte skapninger. Kanskje er det bevisst å framstille kvinnene som underlegen mennesket for å provosere leseren? Kanskje er betegnelse valgt fordi det er Seierstads virkelighetsoppfatning. For meg virker det ikke som kvinnene på markedet hadde en slik forståelsehorisont av seg selv. Jeg er heller ikke sikker på at jeg deler Seierstads forståelsesverden.

I følge Gadamer er vår forståelse temmelig begrenset. Vi kan derfor aldri helt ut forstå andre kulturer. Denne påstanden kan knyttes til det ontologiske realismebegrepet hvor Gadamer forsøker å besvare og undersøke på hvilke måte mennesket som et forstående vesen eksisterer. Vaags (2007) skriver i sitt kapittel om ontologisk realisme: ”Virkeligheten er ikke konstruert eller skapt av oss. Vi fødes inn i en virkelighet som allerede er der med sine trekk (Vaags, 2007)”. På samme måte vil kulturen eksistere med alle de trekk som allerede er der. Når vi så prøver å forstå denne virkeligheten konstruerer vi ulike virkelighetsoppfatninger (ibid). Krogh (2000) peker på at Gadamer hevder at historisk forståelse forutsetter både forbindelse og avstand. Denne avstanden er det som for Gadamer åpner muligheter for å stille spørsmål ved det fremmede som er nytt for oss. Ved å erkjenne vårt eget ståsted slik erfaring har virket på oss (virkningshistorien) vil man

i dialog med teksten skape en individuell forståelse for en sak som ikke nødvendigvis er en forståelse i tråd med det som skal forstås (ibid).

Gadamers påstand om at vår forståelse er temmelig begrenset er i seg selv problematisk. For dersom den tolkes videre enn den ontologiske, vil ikke da enhver søken etter å forstå være forgjeves? Slik jeg har forstått Gadamer vil man kunne unngå denne problemstilling. Ved at leseren er sine egne fordommer bevisst og også kjenner til den kulturhistoriske bakgrunn som er forfatterens - vil man kunne nærme seg en forståelse av tekstens budskap. På denne måten trer ulike horisonter frem: Leserens, tekstens og forfatterens. Dermed kan en horisontsammensmelting finne sted. Det kan likevel neppe konkluderes at min forståelse av den skildrede kulturen i Kabul er sann. Jeg har ikke et reelt valg slik jeg ser det til å anta at Seierstads overlevering ikke stemmer med virkeligheten. Seierstad fremstår med sin kunnskap for meg som en autoritet når det gjelder å beskrive denne for meg fremmede kulturen.

Tradisjonens autoritet som forutsetning for vår egen forståelseshorisont.

Hvordan påvirker så sannheter fremsatt av autoriteter på vår forståelse? Forståelse innebærer i følge Gadamer at man aksepterer en tradisjons autoritet (Krogh, 2000). Den tradisjon vi tilhører og de erfaringer vi gjør danner begrensinger for vår forståelse. Inntrykket mitt etter "Bokhandleren i Kabul" er at den manifesterer en tidlig og tilsynelatende ennå levende oppfatning om hvordan mennesker i Østen lever. Hvordan mennesker fra vesten oppfatter mennesker fra østen er blitt fremstilt tilbake til kolonitiden hvor man i reiseskildringer omtalte mennesker fra østen som både mindreverdige og barbariske. Eller som Edward W. Said i sin bok Orientalismen (2004) skildrer når han siterer Cromers norm for orientalsk visdom:

"Enhver anglo - inder bør alltid huske denne leveregel. Mangel på nøyaktighet, som ofte glir over i usannferdighet, er faktisk det viktigste særtrekk ved den orientalske psyke. Europeeren er resonnerende; hans fremstilling av fakta har ikke snev av tvetydighet"

Said beskriver hvordan historiske overleveringer har skapt en tradisjon for vår tenkning. Med autoritær tenker ikke Gadamer på blind lydighet men at forståelse innebærer en underordning av en annens bedre innsikt. "Autoriteten blir anerkjent som følge av at den blir tillagt en overlegenhet i erkjennelse: Man tror den er rett" (Gadamer, 2003). Jürgen

Habermas kritiserte autoritetsbegrepet slik Gadamer ser det og hevdet at kritisk refleksjon må være viktigere enn tradisjon og autoritet (Læg Reid, 2006). Uten refleksjon vil man i følge Habermas kun oppnå en sementering av tradisjon som viderefører makt og undertrykkelse. Gadamer svarer på kritikken fra Habermas at den kritiske refleksjon i seg selv er en bearbeiding av de gitte fordommer og at det er derfor selve avstanden mellom ulike oppfatninger som hos Gadamer blir vesentlig her (Læg Reid, 2006). Nettopp erkjennelsen av å ha ulik forståelse av situasjonen er det som kan få to ulike horisonter til å nærme seg hverandre. Ved å gå inn i dialog vil man kunne oppnå ny kunnskap som kan danne utgangspunkt for en ny forståelse hos begge parter. Gjennom å kritisere og korrigere egne ståsteder vil man kunne skape en forbindelse mellom to virkelighetsverdener. Dette er den hermeneutiske sirkel slik Gadamer ser det. (ibid)

Enhver forståelse forutsetter i følge Gadamer en annen forutgående forståelse (Krogh, 2000 s.246). Decartes ønsket å kvitte seg med alle fordommene slik at han kunne være sikker på at de ikke virket inn på det som skulle forstås. Dette ble helt feil for Gadamer som mente at det var ugjennomførlig (ibid). Våre fordommer ligger i følge Gadamer til grunn på en positiv måte for hvordan vi er mottakelig for andres erfaringsverdener. Ved å lytte til andre kan vi muligens klare å lære om andres erfaringer og kjenne igjen deler i vår egen erfaringsverden som åpner for en mulighet til felles forståelse. Denne forståelse er det som Gadamer kaller horisontsammensmelting.

Konklusjon

Som nevnt innledningsvis kan vi ikke helt ut forstå mennesker fra andre kulturer. Utgangspunktet for drøftelsen var Gadamers hermeneutikk. Forståelsesbegrepet er drøftet opp mot fordommer, horisonter og tradisjonens autoritet. Ved at vår forståelse slik Gadamer hevder er så begrenset, blir det derfor viktig å erkjenne denne begrensing for så å lære å lytte til andres erfaringer. Ved å bli oppmerksom på deler av andre menneskers forståelse som kan være felles for de ulike kulturer kan vi utvide vår horisont og på denne måten nærme oss en horisontsammensmelting.

Litteraturliste:

- Gadamer, H. G. 2003 Forståelsens filosofi (red: Jordheim, H) Cappelen forlag, Oslo
- Kjørup, S 2000 "Hermeneutikken" i Hva humanister gjør. 2007 UiA
- Krogh, T. m/fl. 2000 "Historie, forståelse og fortolkning" kap.9 i Hva humanister gjør. 2007 UiA
- Lægreid, S & Skorgen, T 2006 Hermeneutikk – en innføring Spartacus forlag, Oslo:
- Said, E 1978 utdrag fra "Orientalismen" i Hva humanister gjør. 2007 UiA
- Seierstad, Å 2002 Bokhandleren i Kabul Cappelen forlag, Oslo
- Vaags, R.H. 2007 "Sannhet og Realisme" i Vitenskapsfilosofi UiA